

جغرافیای تاریخی هجرت حضرت معصومه (سلام الله علیها) «3»

<"xml encoding="UTF-8?">

هجرت حضرت علی بن موسی الرضا (علیه السلام)

هجرت حضرت امام علی بن موسی الرضا (علیه السلام) از مدینه به مرو، هجرتی اجباری بود که هر نوع تصمیم گیری را از وی سلب کرده بود. لذا خاندان پیامبر و خاصان امام که بی فروغ او زندگی برایشان مفهومی نداشت، قصد هجرت به ایران کردند و لیکن مخالفت دستگاه خلافت باعث شد تا هجرت حضرت فاطمه معصومه (سلام الله علیها) با یک سال تاخیر صورت پذیرد.

حسن بن محمد بن حسن قمی گوید:

«از سادات حسینیّه از فرزندان موسی بن جعفر (علیهما السلام) که به قم آمدند، فاطمه بود دختر موسی بن جعفر (علیهما السلام).

چنین گوید بعضی از مشایخ قم که چون امام علی بن موسی الرضا (علیهما السلام) را از مدینه بیرون کردند تا به مرو رود از برای عقد بیعت به ولایت عهد برای او سنة ماتین، خواهر او فاطمه بنت موسی بن جعفر علیهم السلام در سنه احدی و ماتین به طلب او بیرون آمد.

چون به ساوه رسید، بیمار شد. پرسید که میان من و میان شهر قم چه قدر مسافت است، او را گفتند که ده فرسخ است.

خادم خود را بفرمود تا او را بردارد و به قم برد. خادم او را به قم آورد و در سرای موسی بن خزرج بن سعد اشعری فرود آمد و نزول کرد...»

هجرت علویان

مؤلف تاریخ قم علاوه بر هجرت حضرت فاطمه معصومه (سلام الله علیها)، از مهاجرت گروهی از فرزندان ابوطالب به این شهر مقدس خبر می‌دهد که جز نام برخی از آنها در کتب انساب، هیچ اطلاعی نیست. به احتمال زیاد تمامی این مهاجرت‌ها پس از هجرت امام رضا (علیه السلام) و حضرت معصومه (سلام الله علیها) صورت گرفته باشند.

از مهمترین و معتبرترین کتب انساب که مهاجرت آل ابوطالب را به ترتیب نام شهرها تنظیم کرده، ابو اسماعیل ابراهیم بن ناصر بن طباطبا می‌باشد. وی در «منتقلة الطالبیین» به مهاجرت قریب به پنجاه تن از خاندان موسوی به ایران اشاره می‌کند که به شهرهایی چون آذربایجان، ارجان (بهبهان)، آبه (از نواحی قم)، آمل، بلخ، بخارا، ترنجه (از نواحی بین آمل و ساری) ترمذ، جندی‌شاپور، جره (از روستاهای شیراز)، خراسان، رامهرمز، ری، شاپور (از نواحی فارس)، سیرجان، شیراز، طبرستان، طوس، فسا، قزوین، قم، نیشابور، همدان و هرات هجرت نموده و در آن شهرها سکنی گزیده اند.

البته در ایران علاوه بر دو مرقد مطهر امام علی بن موسی الرضا (علیه السلام) و حضرت فاطمه معصومه (سلام الله علیها)، آرامگاه‌های دیگری نیز به عنوان فرزندان امام کاظم (علیه السلام) معروف هستند که پس از هجرت امام رضا (علیه السلام) به ایران آمده و در ایران قبل از رسیدن به امام (علیه السلام) به شهادت رسیده و یا از دنیا رفته اند. برای نمونه به موارد زیر اشاره می‌شود:

1- حضرت احمد بن موسی (علیه السلام)

حضرت سید میراحمد بن موسی (علیه السلام) معروف به «شاه‌چراغ»، برادر امام رضا (علیه السلام) و بزرگترین پسر امام کاظم (علیه السلام) پس از ایشان است که بعد از ولایتعهدی امام رضا (علیه السلام) عزم خراسان نمود و در دو فرسنگی شیراز، خبر شهادت امام رضا (علیه السلام) به ایشان رسید و چون مامون دستور قلع و قمع علویان را داده بود، لذا این بزرگوار در خطه شیراز به دست حاکم آنجا شهید گردید. شاید پس از این واقعه بود که فرزندش «شاهزاده ابراهیم» به قم مهاجرت نمود.

2- حضرت سید علی اکبر

امامزاده سید علی اکبر که آرامگاهش در 18 کیلومتری شمال شرقی شهرضا (قمشه) واقع است، نیز از برادران حضرت امام رضا (علیه السلام) و شاه‌چراغ دانسته شده است. که به مناسبت حضور امام (علیه السلام) به ایران مهاجرت کرده، و قبل از رسیدن به طوس در شهر مذکور از دنیا رفته است. اطلاع دقیقی از رحلت یا شهادت ایشان در دست نیست.

به همراه کاروان حضرت فاطمه معصومه (سلام الله علیها) بیست و سه نفر علوی از خاندان موسوی شامل برادران و برادرزادگان بودند.

3- حضرت شهرضا

حضرت شهرضا به روایتی فرزند امام موسی کاظم (علیه السلام) است که به امر برادر خود حضرت امام رضا (علیه السلام) برای ارشاد مردم این حدود به دیار اصفهان (قمشه) رهسپار شده و سپس به دست ظلمه در کنار کوه شهرضا شهید گردیده است.

4- حضرت صالح

مطابق کتیبه بالای سر در صحن و زیارتنامه، از پسران حضرت موسی بن جعفر (علیه السلام) و برادر امام هشتم (علیه السلام) به شمار می‌رود.

5- امامزاده عبدالله

نسب امامزاده عبدالله، واقع در ناحیه اسدآباد، چنین یاد شده است: «عبدالله بن موسی الکاظم علیه السلام».

6- امامزاده عبدالله

امامزاده عبدالله واقع در دماوند را از فرزندان امام موسی کاظم (علیه السلام) می‌دانند. شیخ مفید ضمن برشمردن فرزندان امام موسی کاظم (علیه السلام) از عبدالله نیز نام برده است. در شرح احوالش نوشته اند که آن بزرگوار، روی به ولایت دماوند نهاد، چون بدانجا رسید، قاسم هالی و سهراب هالی و فرزندان و برادرانشان خبر یافتند و راه برایشان گرفتند و شهید کردند.

مؤلف کتاب منتقلة الطالبیین به مهاجرت شمار دیگری از سادات اشاره می‌نماید که با توجه به سلسله انساب آنها، از مهاجران عصر رضوی محسوب می‌شوند.

هجرت اصحاب امام کاظم (علیه السلام)

علاوه بر سادات موسوی، حسینی و حسنی، بعضی از اصحاب امام کاظم (علیه السلام) که از اصحاب امام رضا (علیه السلام) نیز هستند به ایران مهاجرت نموده‌اند و به طور غالب در قم سکونت نموده‌اند و یا نخست در شهر دیگری چون اهواز سکونت نموده و سپس به قم منتقل شده‌اند. اصحاب امام کاظم (علیه السلام) که هجرت اختیار نموده‌اند، به قرار زیر است:

- ابراهیم بن محمد اشعری
 - ابراهیم بن هاشم
 - ابوحریر قمی (زکریای ادریس)
 - احمد بن اسحاق بن عبدالله اشعری، ابوعلی قمی
 - حسین بن سعید اهوازی
 - حسین بن مالک قمی
 - ریان بن شیب
 - ریان بن صلت
 - زکریا بن آدم
 - سعد بن سعد اشعری قمی
 - سهل بن یسع
 - عبدالعزیز بن مهتدی
 - عبدالله بن صلت
 - علی بن ریان بن صلت
 - محمد بن حسن اشعری
 - محمد بن سهل قمی
 - محمد بن علی بن عیسی اشعری قمی
 - مرزبان بن عمران بن عبدالله بن سعد اشعری
- البته ممکن است برخی از این اصحاب در طی مسافرت های عدیده ای که به حجاز و عراق داشته اند از امام کاظم (علیه السلام) حدیث آموخته باشند و موطن اصلی آنها قم بوده باشد.

شخصیتهای همراه حضرت معصومه (سلام الله علیها)

به همراه کاروان حضرت فاطمه معصومه (سلام الله علیها) بیست و سه نفر علوی از خاندان موسوی شامل برادران و برادرزادگان بودند. نام برادران همراه کریمه اهل بیت به نقل مؤلف «بحر الانساب» به ترتیب زیر است:

1- فضل

2- علی

3- جعفر

4- هادی

5- قاسم

6- زید

به حسب ظاهر، «هادی» تصحیف «هارون» باشد. چون در کتب انساب از هادی به عنوان یکی از فرزندان امام کاظم (علیه السلام) نام برده نشده و غیر از امام علی بن موسی الرضا (علیه السلام) فرزند دیگری به نام علی نداشته است و چون زید معروف به «زید النار» در بصره قیام کرده بود و وی را نزد امام رضا (علیه السلام) برده بودند، بعید به نظر می‌رسد که همراه کاروان حضرت معصومه (سلام الله علیها) بوده باشد. بدین ترتیب ممکن است چهار تن از افراد فوق همراه کریمه اهل بیت بوده باشند:

1- فضل

2- جعفر

3- هارون

4- قاسم